

Gaonkar, A.M. & Schmidt, C.U. (2024). Separatistiske fællesskaber af racialiserede kunst- og kulturarbejdere i Norden. I A. Oguno & A. Danielsen (red.), *Fællesskab, konflikt og politik: Spændinger i kunst- og kulturfeltet* (s. 87–130). Fagbokforlaget.
DOI: <https://doi.org/10.55669/oa321003>

Separatistiske fællesskaber af racialiserede kunst- og kulturarbejdere i Norden

Av Anna Meera Gaonkar og Cecilie Ullerup Schmidt

So, we were young, very ambitious and very creative African Norwegians who wanted to find a way into the established arts scene – and we just couldn't find it. We would go to auditions, and they would say: 'You were great, what a wonderful audition!' But they would hire somebody else. We ended up first being a part of a separatist collective which was a movement called African Youth in Norway. From there, we founded an art collective for Black Norwegian female performing artists and the group is called Queendom, and it still exists today.

Queendom, Separatistisk Seminar 2022

Kulturpolitikken i Danmark, Sverige, Norge og Finland har siden slutningen af 1960'erne været en søjle i dannelsen af velfærdsstatens borgere ved at bidrage til at sikre kunstoplevelser. Foruden at udvikle kunstarterne er formålet med en bred kulturpolitik at »fremme de enkelte

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NoDerivatives 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

menneskers utviklingsmuligheter, deres optagethed af og deltagelse i udformningen af vores fælles tilværelse«, som det hedder i en dansk kulturpolitisk betænkning fra 1969.¹ Da kulturpolitikken i Danmark og de øvrige nordiske lande udvikles i slutningen af 1950'erne, er den nationale befolkning relativt homogen.² Sammenlignet med i dag er andelen af borgere med migrationserfaring uden for Europa ganske lille, og man tæller ikke de nye migrantarbejdere med i opgørelserne. Det samme gælder for nationale minoriteter eller koloniserede mindretal.³ En tiltagende migration af arbejdere finder sted op igennem slutningen af 1960'erne, og i 1980'erne kommer flere grupper af flygtninge til Norden fra især Mellemøsten, det nordlige Afrika og Sri Lanka. De seneste 25 år har været præget af stigende arbejdsmigration og ankomst af flygtninge til de nordiske lande. Mange af dem kommer fra krige, som de nordiske lande selv har været involveret i. I samme periode promoverer højrefløjspartier som Fremskrittspartiet i Norge (1973, i regering 2013–2020), Sverigedemokraterna i Sverige (1988–) og Dansk Folkeparti (1995–) i Danmark en restriktiv indvandringspolitik. Partierne er med til at afføde politiske diskussioner om national identitet og kulturelle værdier i de respektive lande, ligesom heftige offentlige debatter om racisme og sprogbrug også går på tværs af regionen.⁴ De højreorienterede partier understøtter anti-immigrationslinjen med islamofobiske argumenter. Begivenheder som 11. september i 2001, den danske sag om karikaturer af profeten Muhammed i 2005 og angrebene på Utøya i 2011 har ydermere centreret forholdet mellem stigende migration, radikalisering og terrorisme i de nordiske offentligheder. Dog er det væsentligt at bemærke, at en kulturel forandring også finder sted *med* migrationen. Særligt i slutningen af 1990'erne kan man finde kulturpolitiske initiativer,

---

1 Ministeriet for kulturelle anliggender 1969: 7.

2 Se Lasse Horne Kjældgaards bidrag i denne antologi for en detaljeret gennemgang af kulturpolitikens udvikling i Danmark, Norge og Sverige.

3 Bejder 2016, Villadsen 2020.

4 Hervik 2019.

der fremmer *flerkulturel* kunst⁵ og *tværkulturalitet*⁶ og støtter op om »indvandreres« og »minoriteters« muligheder for kunstnerisk udfoldelse.⁷

I løbet af det sidste årti har adskillige kollektive grupperinger, der organiserer sig socialt, politisk og kunstnerisk, set dagens lys på tværs af de nordiske lande.⁸ Med fokus på befolkningsmæssig mangfoldighed kan man med rette stille det oplagte spørgsmål, der berører kollektivets genkomst i de nordiske landes nyere tid: Hvorfor organiserer kunst- og kulturarbejdere sig også separatistisk med deres racialisering som identitetsakse? Hvorfor netop nu og hvorfor overhovedet? Black Lives Matter-bevægelsen har uden tvivl givet racialiserede borgere i Norden en synlighed og en stemme i den offentlige debat og har inspireret til antiracistisk mobilisering og kampe for lige rettigheder. Samtidig har en række udstillinger, forskningsprojekter og publikationer samlet opmærksomheden på nordisk kolonialisme på tværs af regionen.⁹ Men kan vi i en nordisk kontekst finde infrastrukturelle forklaringer på racialiserede kunst- og kulturarbejders valg om at organisere sig separatistisk?

I denne artikel sætter vi separatistiske kollektivets arbejde i relation til den kulturpolitiske ramme for deres virke. Kulturpolitikken i de nordiske lande efter 2000 er ifølge kulturforsker Peter Duelund domineret af en »massiv genopvågning af den nationale dimension i den officielle kulturpolitik«.¹⁰ Duelund forbinder denne dimension med styrkelsen af den nationale identitet og det at »fremme social sammen-

---

5 KUM 2001.

6 Gran 2002: 7.

7 Gran 2002: 8.

8 Daugaard mfl. 2020.

9 Nævnværdige udstillinger er Kuratorisk Aktions »Nordic Colonialism: A Postcolonial Exhibition Project in Five Acts« (2006), udstillingen »Nordic Trouble« (2017) på Konsthall C i Stockholm, arbejdet i forskergruppen *The Art of Nordic Colonialism* (2019-) på Københavns Universitet, samt publikationen *Actualize Utopia* (2019) på tværs af aktører i det nordiske felt.

10 Duelund 2008: 18.

hængskraft i et svar på globalisering, migration og individualisering«. ¹¹ Vores læsning af kulturpolitisk arbejde med mangfoldighed i Norge og Danmark vil dog vise, at der ikke er en samlet fortælling om kulturpolitik i de nordiske lande efter 2000.

I denne artikel spørger vi: *Hvilket følelspolitisk arbejde foregår der i separatistiske fællesskaber af racialiserede kunst- og kulturarbejdere, og hvordan relaterer deres arbejde sig til de fællesskabsforståelser, der defineres, vedligeholdes og styrkes af kulturpolitikken i de nordiske lande i det 21. århundrede?* Vi har en særlig opmærksomhed på racialiserede kunstneres selvorganisering og deres produktionsbetingelser i det rammeværk, som Norsk Kulturråd og Statens Kunstfond udstikker i henholdsvis Norge og Danmark. Vores analyse vil som udgangspunkt undersøge fremkomsten af, behovet for og nødvendigheden af separatistisk organisering blandt racialiserede kunst- og kulturarbejdere i Norden, herunder særligt i Norge og Danmark. Vi fokuserer på henholdsvis separatistisk følelspolitisk, altså den udveksling af affekter, som danner grobund for medlemmernes valg om at organisere sig separatistisk, og de nationale kulturpolitiske rammer. Artiklen falder således i to dele: Først foretager vi en læsning af separatistisk følelspolitisk arbejde, som det blev formuleret af syv nordiske separatistiske kollektiver på forskningsseminaret *Separatistisk Seminar*, som vi afholdt i København i september 2022. Dernæst fremfører vi en analyse af nationale kulturpolitiske rammer øremærket mangfoldighedsarbejde fra årtusindskiftet og frem til 2022 i Norge og Danmark. Når vi ser på relationen mellem kunstnerisk organisering og kulturpolitik, bedriver vi en kulturvidenskabelig analyse, der belyser infrastrukturel udveksling mellem kunstens artikulation og kunstens produktionsbetingelser. ¹² Med den infrastrukturelle optik vil vi vise, at de fællesskabsformationer, som

---

11 Duelund 2008: 17.

12 Becker 1982, Kunst 2015, Schmidt 2022b.

kunstnerne tilbyder nationen i det 21. århundrede, både er formet af og formative for fremtidens nationale fællesskaber på tværs af Norden.

Vi har indsamlet data fra syv grupper, der består af racialiserede kunst- og kulturarbejdere fra Norge, Sverige, Finland og Danmark: B16 (Norge), Queendom (Norge), Tryck (Sverige), Brown Island (Sverige), Ruskeat Tytöt (Finland), Marronage (Danmark) og The Union – Cultural Workers' Union for BIPOCs in Denmark (Danmark). Under *Separatistisk Seminar* udvekslede medlemmer fra disse grupper erfaringer med hinanden på et for offentligheden lukket forskningsseminar.¹³ Fælles for kollektiverne er, at de producerer dans, teater, film, kunst, litteratur, foredrag, udstillinger, kulturkritik eller faglig organisering. Fælles for grupperne er også, at de består af, eller har bestået af, flere end to medlemmer og beskæftiger sig aktivt med repræsentationsdagsordener samt anti-racistiske og kapacitetsopbyggende indsatser rettet mod medlemmerne selv. De grupper, der blev inviteret til seminariet, udgør ikke *alle* separatistiske initiativer i en nordisk kontekst, men et udvalg af markante grupper.¹⁴ Samtalerne mellem kollektiverne lydoptog vi til forskningsbrug, og de bliver analyseret i denne artikel, igen med et særligt fokus på de kontrasterende

-
- 13 Vores todages forskningsseminar bestod af Dag 1, som var forbeholdt inviterede medlemmer af separatistiske kollektiver og blev ledet af Anna Meera Gaonkar med fravær af Cecilie Ullerup Schmidt. Seminarets Dag 2 samlede foruden kollektiverne også en bredere skare af kulturarbejdere og forskere. Tanja Inwol var seminarets projektkoordinator. Separatistisk Seminar blev realiseret med støtte fra Nordisk Kulturfond.
- 14 Flere inviterede grupper svarede aldrig på vores henvendelser om deltagelse. Deltagelse ved seminaret blev foruden rejseomkostninger og ophold honoreret med 8000 DKK per person. Ét kollektiv trak sig forud for seminariet, da forskningsprojektets ene forsker er hvid. Manglende repræsentantskab fra Kalaallit Nunaat, Færøerne og Island skyldes, at vi ikke har kunnet finde separatistiske kollektive organiseringer af racialiserede kunst- og kulturarbejdere inden for disse kontekster. Det er værd at bemærke, at separatisme særligt i konteksten af Kalaallit Nunaat kan virke misvisende, da Inuit udgør majoriteten af befolkningen og derfor ikke har samme åbenlyse grund til separatistisk organisering, omend de kan forstås som en strukturelt undertrykt befolkning i Rigsfællesskabet.

norske og danske kollektiver. Forud for analysen udfolder vi dog først vores begrebsafklaringer af henholdsvis *racialisering*, *kollektiv* og *separatisme*.

Begrebsafklaring: racialisering, kollektiv og separatisme

En konstituerende ramme for vores arbejde er, at de nordiske lande er indskrevet i en racial orden, der indstiftes med kolonisering – herunder Danmarks deltagelse i koloniseringen som den sjette største medproducent i den transatlantiske slavehandel – og forstærkes af oplysningstidens adskillende logikker, der informerer socialvidenskab, filosofi og æstetikteori.¹⁵ Denne raciale orden har konstitueret selvforståelsen i lande som Danmark og Norge som homogene, hvide og »uskyldige«. Den raciale orden er også med til at undertrykke og opretholde en forestilling om racial forskellighed som noget, der hører til »et andet sted« end her i Norden.

Vi refererer kontinuerligt til kollektivernes medlemmer som racialiserede personer, forstået som personer, der oplever at blive racialiseret som »ikke-hvide« i majoritetshvide institutioner eller af det bredere samfund. Under seminaret selvdefinerer de syv kollektiver sig som både racialiserede, BIPOC (*Black, Indigenous, People of Color*), Sorte¹⁶, brune, afronorske, afrosvenske og POC (*People of Color*).

---

15 Se Wekker 2016, da Silva 2007 og Lloyd 2019 om den globale raciale orden og dens adskillende logik og æstetik. Vedrørende den europæisk raciale og koloniale orden, se El-Tayeb 2011 og Emejulu & Sobande 2019, og vedrørende den nordiske kontekst, se Danbolt 2016 og McEachrane 2016.

16 I artiklen skriver vi »Sort«/»Sorte« med stort s, når termen bruges som selv-identifikation eller indebærer en politisk betydning, der refererer til begrebet »Sorthed«/»Blackness«. Denne praksis er i en dansk kontekst informeret af udgivelsen *Vi vil mere end at overleve – opgør med en antisort verden* af Marronage og Diaspora of Critical Nomads (2020). I øvrige sammenhænge skriver vi »sort« med små bogstaver i tråd med redaktørerne Nina Cramer, Emil Elg og Anna Vestergaard Jørgensen i tidsskriftet *Periskops* særnummer »Sorthed« (2021).

I sociologiske termer kan vi forstå det at være racialiseret som en kategori, der markerer, at »race« ikke er et biologisk faktum, men noget der gøres.¹⁷ Vi forstår altså det at være racialiseret som resultatet af en relationel proces, som sker mellem mennesker og institutioner, eksplicit eller på usynlig eller stillestående vis. Vores forståelse af racialisering forudsætter på ingen måde en transformation over tid: at der *før* racialiseringen eksisterer en »raceløshed«, som diversitetsarbejde med fokus på race eller for den sags skyld racisme forstyrrer. Racialisering kan heller ikke »overvindes« gennem for eksempel tilstrækkelig repræsentation eller empati. Forskere som Lene Myong, Mathias Danbolt og Tess Skadegaard Thorsen har bemærket, at der i en dansk kontekst af kunstproduktion fra 1990'erne og frem eksisterer idealer om at være farveblind, raceløs eller hinsides race. Forskerne argumenterer dog for, at den danske kulturscene ikke er »ovre« nødvendigheden af at behandle race som social kategori.¹⁸ I en dansk sammenhæng bemærker flere forskere, at »etnicitet« ofte bruges i stedet for »race« eller »racialisering« i forskning såvel som i offentligheden.¹⁹ Begge begreber er dog lige konstruerede, idet de bygger på social tænkning om det at skille sig ud fra majoritetsbefolkningen set som en homogen entitet.

Forestillinger om at få racialisering til at forsvinde gælder også i Sverige, hvor stillestående af race kan ses som en måde at udvise svenske, liberale værdier som ligeværd, tolerance og endda anti-racisme på.²⁰ Således bygger ideen om såkaldt *nordisk exceptionallisme* på en forestilling om at have en historie, hvor race og racisme har spillet en relativt lille rolle i Nordens historie.²¹ Nordiske lande har, efter egen opfattelse, i modsætning til andre kolonimagter haft en særlig blanding af følt uskyldighed som kolonimagter og oplyst ekspertise,

---

17 Myong 2009, Thorsen 2020.

18 Myong & Danbolt 2018: 59, Thorsen 2020: 45.

19 Myong 2009, Thorsen 2020.

20 Habel 2015.

21 Habel 2015, Danbolt 2016, Schmidt 2022a.

når det handler om konfliktløsning og institutionalisering af lighed. Når vi som akademikere dokumenterer og analyserer racialiserede kunst- og kulturarbejders organisering og praksis i en nordisk kontekst, kan det også ses som et forskningsbidrag til at afmytologisere nordisk exceptionalisme og demontere forestillinger om farveblinde nationale fællesskaber.

I artiklen betegner vi de syv grupper af racialiserede kunst- og kulturarbejdere som separatistiske kollektiver. Vores brug af begrebet »kollektiv« stammer til dels fra nogle gruppers selvdefinitioner.²² Desuden læner vi os op ad forskningslitteratur om kunstnerkollektiver som en slags kontinuerligt kunstnerfællesskab, der har organiseret sig antagonistisk, kritisk og kompenserende i relation til deres samtid.²³ Artiklens indledende citat af Queendom er et eksempel på, at de afronorske kunstnere i slutningen af 1990'erne så sig nødsaget til at organisere sig separatistisk for at blive synlige og få adgang til den etablerede kunstscene.

Kategoriseringen »separatistisk« stammer i vores forskningsdesign i første omgang fra de danske kollektiver Marronage og The Unions selvdefinitioner. Umiddelbart associerer ordet separatisme til dét at adskille – *separere* – grupper med forskellige identitetsmarkører. Historisk har det været væsentligt at differentiere mellem separatisme og segregering, fordi separatisme er de »undertryktes« organiseringsform, og segregering er de »dominerendes« adskillelsesform – altså dem, der har kontinuerlig, systemisk adgang til magt.²⁴ Vi forstår separatisme som en strategisk organisationsform baseret på, hvad litteraturteoretiker Gayatri Chakravorty Spivak har kaldt »strategisk essentialisme«.²⁵ Strategisk essentialisme – og dét, vi fra nu af

---

22 Af de inviterede definerer tre grupper sig som kollektiv og de andre som henholdsvis fagforening, uafhængig medieplatform, studentergruppe og forening.

23 Daugaard mfl. 2020.

24 Hawthorne 2019.

25 Spivak 1988.

vil fremhæve som strategisk separatisme – forstår vi som en politisk strategi og *ikke* som en ideologi om definitiv adskillelse. En gruppe vælger bevidst at fremhæve en fælles identitetsmarkør, som gør, at medlemmerne oplever sig minoriserede i samfundet.²⁶ På trods af medlemmernes interne forskelligheder vælger gruppen at fremstå som en enhed for at kunne mobilisere sig imod den oplevede undertrykkelse. De kollektiver, som vi undersøger, organiserer sig separatistisk ud fra racialisering som den opfattede position af strukturel underordning i de nordiske lande – en underordning, kollektiverne ønsker at ophæve. Mange af kollektiverne definerer sig samtidigt *intersektionelt* ved at fremhæve overlappende identitetsmarkører, for eksempel ud fra teoretisk-aktivistiske positioneringer som »feminister«, »girls«, »femmes og queer« eller ud fra faglige positioneringer som »arbejdere«, »scenekunstnere« eller »dansere«. Det er værd at fremhæve, at ikke alle kollektiver, der deltog i vores seminar, definerer sig ud fra et separatismebegreb. Visse kollektiver udtalte enten uvidenhed om ordets betydning eller en direkte skepsis over for den negative historiske og geopolitiske ladning af adskillelse og eksklusion, som ordet kan have.²⁷

Historiske eksempler på strategisk separatisme som politisk greb er kvindebevægelsens mandefri rum, der skaber forskellige separatistiske underfraktioner ud fra seksualitet, racialisering og fagidentitet. Det ser vi først blandt suffragetterne i slutningen af det 19. århundrede

---

26 Thorsen 2020.

27 I samtaler mellem Inuit-kunstnere og øvrige deltagere på seminaret lærte vi, at særligt i spændingsforholdet mellem Danmark og Kalaallit Nunaat synes ordet separatisme at vække markante associationer. Separatismebegrebet har for eksempel konnotationer fra storpolitik, hvor landområder – f.eks. Baskerlandet i Spanien – har ønske om selvstændighed og derfor er organiseret i separatistiske og til tider militante grupper, der arbejder for selvstændighed og adskillelse som en varig løsning. Ligeledes undersøgte forkæmpere i den Sorte separatisme i 1960'erne en tostatsløsning i USA baseret på henholdsvis en stat for Sorte borgere og en stat for hvide borgere.

og senere under mottoet *women only* fra slutningen af 1960'erne og frem.²⁸ Sort separatisme har ligeledes en lang historie i Europa i starten af det 20. århundrede, men er særligt kendt gennem den amerikanske borgerrettighedsbevægelse, prominent praktiseret af de Sorte Pantere. Et kanoniseret eksempel på et intersektionelt, separatistisk fællesskab er Combahee River Collective. Kollektivet, som var aktivt i 1970'erne, påtager sig omsorgen og kampen for racialiserede kvinders rettigheder som et separatistisk opdrag: »We realize that the only people who care enough about us to work *consistently* for our liberation is us. Our politics evolves from a healthy *love* for ourselves, our sisters, and our community, which allows us to continue our struggle and our work«. ²⁹ Som citatet viser, indebærer den selvorganiserede, feministiske, anti-racistiske separatisme her lige dele omsorgs- og politisk arbejde.

Vores argument er, at strategisk separatisme reagerer på en fællesskabsforståelse, der er placeret *inden for* en national ramme. Organiseringsformen sætter et kritisk men konstruktivt spørgsmålstegn ved nationers overleverede fællesskaber og deres institutionalisering. I modsætning til baskernes kamp for selvstændighed og dele af Black Power-bevægelsens forslag om en tostatsløsning i USA handler separatistisk organisering blandt nutidige racialiserede kunst- og kulturarbejdere i Norden om at genforhandle deres udgangspunkt. Vi sondrer derfor mellem, hvornår og hvordan det separatistiske kollektiv kan betragtes som et midlertidigt fællesskab (som *midde*) og et permanent fællesskab (som *mål*). Denne distinktion vil vi løbende underbygge i den følgende analyse af de separatistiske kollektiver. Her vil vi dels fremhæve valget om separatistisk organisering som et strategisk middel til at koncentrere samtalen i kollektiverne indadtil uden afbrydelse af modstridende positioner – og dels som middel udadtil for at skabe synlighed og fordre nye fællesskabsforståelser. Samtidig vil analysen

---

28 Radicalesbians 1970/2018, Dahlerup 1999, Ipsen 2020.

29 Combahee River Collective 1977: 273, vores kursiveringer.

understrege, hvordan separatismen *også* kan forstås som et mål i sig selv, som et vedvarende rum for affektiv sparring mellem racialiserede borgere i Nordens lande.

Del I: Separatistisk følelspolitik

Affekter i separatistiske kollektiver i Norden

I denne del af artiklen ser vi på, hvad behovet for separatistisk organisering bygger på. Hvilke argumenter bruger de separatistiske kollektiver til at begrunde deres organiseringsform, og hvordan forsøger de at udvide nationens eksisterende fællesskabsforståelser for at bane vejen for øget mangfoldighed i kultursektoren?

I en samtalesession på vores forskningsseminar udvekslede mindre grupper af medlemmer fra B16, Queendom, Tryck, Brown Island, Ruskeat Tytöt, Marronage og The Union erfaringer om dét at være en del af et separatistisk fællesskab.³⁰ Hvis vi følger kulturforskerne Solveig Daugaard, Stina Hasse Jørgensen, Mette Tranholm og Cecilie Ullerup Schmidts produktionsæstetiske definition af kunstnerkollektiver, ser vi, at fem forhold er afgørende for at forstå kollektivet som praksisform fra 1960'erne og frem: etablering, økonomi, socialitet, temporalitet og arbejdsformer.³¹ De separatistiske fællesskabers vilkår og bevæggrunde kan langt hen ad vejen sammenlignes med andre kollektivers. Den kollektive organiseringsform, der har højkonjunkturer i både den historiske avantgarde og igen i 1970'erne, kan vi i dag udlægge som en reaktion imod kunstinstitutionernes privilegerende fokus på den individuelle kunstner som geni såvel som kunst- og

---

30 Samtalerne blev guidet af spørgsmål, vi på forhånd havde orienteret deltagerne om, og havde til formål at afdække deres valg om at organisere sig separatistisk.

31 Daugaard mfl. 2020: 12-17.

kulturarbejderes prekaritet som følge af kortvarige ansættelser og skiftende arbejdsmiljøer.

Vores forskningsmateriale ekspliciterer dog også andre og væsentlige forhold, som særligt er udslagsgivende for de separatistiske kollektivets måde at organisere sig på. Medlemmerne fra de syv grupper tilkendegiver, at de er motiveret af deres personlige oplevelser af at føle sig andetgjort i mødet med offentlige institutioner og i interpersonelle udvekslinger. På tværs af de nationale kontekster beskriver medlemmerne, at de bliver opfattet som fremmede, migranter eller i mindretal på grund af deres racialiserede positioneringer. Ifølge kulturanthropologen Tamar Blickstein, der redegør for racialiseringens affektive processer, indebærer oplevelsen af racial andetgørelse en følelse af at være anderledes end nationens majoritetsbefolkning, der fremstår som en umarkeret, hvid helhed.³² Samtalerne mellem medlemmerne vidner om, at de negative følelsesmæssige konsekvenser af *ikke* at passe ind i hvidheden som nordisk norm er formative for kollektivernes tilblivelse og ønsket om en separatistisk organisering.³³

Af ovennævnte grunde bygger vores analyse på en affektteoretisk forståelse af fællesskabsformationer og racialiseringsprocesser. Dette kulturvidenskabelige perspektiv er informeret af feministisk teori og tilgår affekt og følelser som sociale konstruktioner, der er med til at konstituere grupper såvel som individer i specifikke historiske skæringspunkter.³⁴ Det er altså ikke andetgørelse som en indre psykologisk tilstand hos den enkelte, der er relevant for vores analyse, men andetgørelse som en af racialiseringens affekter, der er strukturelt betinget af politiske, sociale og kulturelle omstændigheder i Norden. Som størstedelen af kulturforskere inden for dette felt skelner vi ikke kategorisk

---

32 Blickstein 2019.

33 Gaonkar 2022, Thorsen 2020, Myong 2009, Yldiz & Hill 2017.

34 Bissenbakker & Myong 2019, Ahmed 2014, Harding & Pribram 2009, Sharma 2019, Zink 2019.

mellem affekt og følelser, men forstår i stedet begge som relationelle fænomener og medproducenter af sociale formationer.³⁵ Inden for vores felt er affekt og følelser af central betydning for forståelsen af fællesskabers tilblivelse og ikke alene et resultat af deres kollektiviseringsprocesser: Fællesskaber opstår på grund af medlemmernes gensidige »affektabilitet« – deres fælles følelsesmæssige påvirkelighed i en given situation.³⁶ Den affektorienterede kulturanalyse af fællesskaber kan accentuere overvejelser i retning af, hvilke individer der er påvirkelige over for særlige affekter, som er i socialt omløb.³⁷ Racialiseringens affektive implikationer for den enkelte i kollektivet udgør netop en væsentlig erfaring af delt påvirkelighed, der lader til at være en forudsætning for, at den separatistiske relation overhovedet initieres og fortsættes. Vores analyseperspektiv baner altså vejen for en undersøgelse af, hvad medlemmernes delte interesse i at artikulere følelsesmæssige fællestræk bygger på, og hvordan de beskriver separatismens følelsesmæssige og politiske funktion som ofte overlappende funktioner.

Med *separatistisk følelspolitik* mener vi, at den kollektive forsamling af følelser blandt racialiserede kunst- og kulturarbejdere er politisk, fordi den mobiliserer en forståelse af følelser som delte og strukturelt betingede.³⁸ Vi fremhæver i vores analyse tre affektive metaforer, der tydeliggør de separatistiske kollektiver som netop følelsepolitiske fællesskaber – herunder kollektivet som *åndehul*, *hær* og *brynje*. Ganske interessant går metaforerne igen i samtalerne mellem kollektiverne fra vores forskningsseminar. Metaforerne belyser hver

---

35 Se f.eks. Ahmed 2014, Bissenbakker & Myong 2019, Harding & Pribram 2009, Ngai 2005. Ligesom litteraturforskeren Sianne Ngai bruger vi affekt mere bredt end følelse: »the difference between affect and emotion is taken as a modal difference of intensity or degree, rather than a formal difference of quality or kind« (Ngai 2005: 27).

36 Zink 2019: 289.

37 Ahmed 2014.

38 Vi trækker her på Ahmeds formulering af kulturel følelspolitik, »the cultural politics of emotions«.

især, hvordan den separatistiske organiseringsform både fungerer som et *middel*, som en midlertidig indsats mod specifikke udfordringer i kultursektoren, og som et *mål* i sig selv, som et følelsesmæssigt vedholdende arbejde blandt racialiserede kunst- og kulturarbejdere i Nordens lande. Endelig fremhæver metaforerne også enkelte men væsentlige forskelle, der peger på mulige distinktioner mellem især norske og danske fællesskabsforståelser.

Kollektivet som åndehul

Brown Island blev etableret som en studentergruppe bestående af racialiserede svenske kunst-, arkitektur- og designstuderende fra en stor uddannelsesinstitution i Stockholm i slut 2010'erne. Adspurgt, hvad den separatistiske organiseringsform har af betydning for det enkelte medlem af kollektivet, læser et medlem fra Brown Island op af sine noter. Medlemmets svar er en sansning af det separatistiske fællesskabs affektive kvaliteter for den enkelte. Svaret rummer konkrete eksempler på aktiviteter, der hverken er fagligt eller kunstnerisk forankrede, men som varetager følelser af at høre til og blive mødt med forståelse:

Forming islands. Claiming space. That nod of recognition. Sharing knowledges. For us, by us. Marking privilege. A hug, a smile, a shoulder. A space to breathe. Support group. Big belly laughs. Cooking together, eating together. Breaking down the gaze. Unpacking your shit. Getting it together. Making noise. Sitting on a floor. Floating in the white sea. Making visible. (Brown Island, *Separatistisk Seminar 2022*)

Medlemmet forklarer, at de racialiserede studerende forud for etableringen af Brown Island oplevede en ensomhed, der var knyttet til erfaringer af andetgørelse, diskrimination og numerisk underrepræsentation af racialiserede individer på deres uddannelser og pensumlister.

Selvom Brown Island har organiseret sig omkring studenterpolitisk arbejde – at kuratere udstillinger og at publicere en håndbog til racialiserede studerende – opstod kollektivet som et socialt initiativ. Som medlemmet forklarer, er Brown Island et følelsepolitisk fællesskab, idet medlemmerne forsøger at afnaturalisere, afindividualisere og politisere deres følelser og oplevelser ved at forstå disse som strukturelt betingede af det øvrige samfund, men også som potentielt foranderlige. Kollektivet fungerer som en art følelsesmæssigt åndehul for medlemmer, der føler sig underrepræsenterede eller strukturelt ensomgjorte i kultursektoren. Kollektivet bidrager med en støtte, der fra de studerendes perspektiv forhindrer dem i at gå til grunde i den hvide institution: »We all felt lonely in the institution and just wanted to meet and share experiences«. Ifølge medlemmet kan kollektivets uformelle sociale sammenkomster tage æren for, at Brown Islands medlemmer gennemførte deres uddannelser: »The weight we felt by going to that school. We inspired each other to show up every day. To be each other's reason.« I dag er Brown Islands medlemmer færdiguddannede, og fællesskabet er ved at ændre form fra studenterforening til en anden slags kunstnerisk kollektiv.

For Tryck, en forening af afrosvenske scenekunstnere, er det både kollektivets udtalte følelses- og kulturpolitiske mål at skabe en platform, hvorfra medlemmer kan støtte hinanden i at føle sig »alone, together«. Formuleringen repræsenterer en fælles faglig erfaring af at være usynliggjorte og i mindretal som sorte scenekunstnere i Sverige. Foreningens medlemmer oplever at have svært ved at blive castet til roller, festivaler og shows på grund af deres racialiserede positioneringer. Som følge af en underrepræsentation af afrosvenske kunstnere på scenen arrangerer Tryck hvert år en jazzfestival. De har også sammenfattet et castingkatalog med over 1100 afrosvenske skuespillere til brug i og af sektoren. Et andet medlem beskriver separatismens affektive berettigelse med lignende vendinger som »a space of belonging« og »a feeling of having this space where you can talk and breathe –

something many of us cannot do at work because we are frustrated by the structures themselves«.

Under forskningsseminaret beskriver medlemmer fra samtlige kollektiver den delte erfaring af andetgørelse, marginalisering, eksklusjon og isolation. De betoner den raciale ensomheds strukturelle karakter: »the awareness that we are many«, som Tryck forklarer det: »the sense that my bad thoughts are *not only* my own«. ³⁹ Et medlem af Marronage, et feministisk dekolonialt kollektiv baseret i Danmark, tilføjer, at det *er* medlemmernes fælles levede erfaringer, der muliggør kollektivets praksis: »Not having to explain what racism is [...] enables us to actually begin the work. This is not always possible working with white people.« ⁴⁰

Forestillingen om at kunne trække vejret i fællesskab anvendes af størstedelen af kollektiverne. Ligesom Brown Island bruger Tryck også åndehullet som metafor i forlængelse af forestillingen om at skulle overleve i havet som et iltfattigt ⁴¹ og fjendtligt element:

I had a white, straight, male boss who did not get separatism.
I said, well, it is a space to breathe before diving into the water again. It's not about you, it's about us having a place where we are the norm.

Åndehullet billedliggør det separatistiske kollektiv som et afgørende omsorgsrum. Samtidig vokser metaforen i affektiv intensitet, da ideen om vejrtrækning og dens udfordringer for den racialiserede krop vækker en association til mordet på George Floyd i 2020 – og ikke mindst til Black Lives Matter-bevægelsens udtalte brug af flere sorte ameri-

---

39 Referencer til strukturel ensomhed, se Schmidt 2022a, Zink 2019.

40 Marronage var ikke et separatistisk kollektiv ved gruppens opstart i 2016, men blev det efter få år.

41 »Iltfattig« på dansk, »oksygenfattig« på norsk, »syrefattig« på svensk.

kaneres sidste ord før deres død under politivold: »I can't breathe«. Det er meget muligt, at der forekommer en afsmitning af vejtrækningens metaforik som et billede på racial vold og undertrykkelse, og at BLM-bevægelsen har en skærpende og mobiliserende effekt i de nordiske lande, ikke mindst for racialiserede borgere. Et medlem af Queendom, et kunstnerkollektiv, der i dag består af to afronorske kvinder, forklarer også valget af separatisme som en overlevelsesstrategi på trods af mange medlemmers kommen og gåen hen over de sidste 20 år: »Queendom is my lifeline, breathing space, creative space, sisterhood, lifelong friendship. I couldn't live without this space [...]. If I hadn't found a platform, I seriously don't think I would have been sane or had a good life.«

På forskellig vis tydeliggør de syv kollektivers medlemmer, at deres valgte fællesskaber arbejder som udadvendte korrektiver, der for eksempel vil rette op på numerisk underrepræsentation, som Tryck netop gør det i deres castingkatalog, ved at fremhæve kunstnere fra den afrikanske diaspora, og i deres selv-institutionaliserede jazzfestival. I disse tilfælde kan vi forstå det separatistiske kollektiv som et strategisk *middel* til forandring i kulturen. Men det separatistiske kollektiv er også et følelspolitisk *mål* i sig selv: Som et kontinuerligt fællesskab faciliterer kollektiverne en omsorgsfunktion. Medlemmernes følelse af racial ensomhed er ikke baseret på repræsentative tal alene, men også på den kropslige og affektive erfaring af at være i mindretal i faglige rum, institutioner og i officielle fremskrivninger af nationens *vi*. Ensomheden afføder for de separatistiske kollektiver en lyst til at være mange, en oplevelse af undtagelsesvist at udgøre normen, og det er det åndehul, det separatistiske kollektiv tilbyder.

Kollektivet som hær, kollektivet som brynje

»As a collective, we come as an army«. Sådan siger et medlem af B16, et 2 år gammelt dansekollektiv bestående af afronorske, kvindelige dansere og koreografer fra Oslo. På seminaret retter et medlem en intergene-

rational taknemmelig mod Queendom, det andet kunstnerkollektiv fra Oslo: »I grew up looking up to Queendom.«, udtaler B16's medlem og understreger vigtigheden i at have rollemodeller at spejle sig i som ung, sort kunstner i Norge. Foruden at opsætte danseforestillinger arrangerer kollektivet jamsessioner, »battles«, workshops og »talks«. Selvom hæren som metafor frembringer militante konnotationer, er B16's valg om at organisere sig separatistisk ikke funderet i et behov for at angribe eller at udtrykke vrede mod den majoritetshvide norske befolkning. Tværtimod indskriver B16 sig i en tradition af »radical joy«, en følelspolitisk strategi, som et af medlemmerne betegner som kollektivets »afrikanske kulturarv« og beskriver som et forsøg på at skabe livsmod som modsvar til undertrykkelse. Navnet B16 står for »bydel seksten« og referer til, at Oslo består af 15 bydele. B16 signalerer en territorialisering af et fælles tilhørssted, der henvender sig til kollektivets medlemmer, men også til et bredere fællesskab af unge racialiserede borgere i urban dansekultur. B16 ønsker ikke indtrænge eller at besætte et kulturelt, eller for den sags skyld geografisk domæne, der allerede eksisterer på andres præmisser. Kollektivets hensigt er snarere at skabe et rum, hvori medlemmerne kan tage ejerskab over og synliggøre sig selv som en del af en kreativ formation – en formation, som B16 også håber på kan profilere Oslo på den internationale dansescene:

For us who are Black girls in the dance community in Oslo specifically, it does become really harsh to enter a community that is very white and performs the dance styles that were made by our cultures. We do not feel like we get to belong within this community although our cultures do. After we formed B16, I realized that there are a lot more people who will let me take my own space *now* rather than *before* when I was just an individual dancer. (B16 på *Separatistisk Seminar 2022*)

B16-medlemmet refererer til, at B16 har oplevet en massiv interesse og støtte fra fonde, institutioner og kommercielle virksomheder efter

kollektivets opstart. Billedet af B16 som en hær tydeliggør en konkret fordel for den enkelte danser, som organiserer sig kollektivt: øget synlighed, flere jobs. Hæren som metafor optegner et beskyttende og visuelt imponerende værn snarere end en angrebsenhed. Den militante reference bliver ydermere aktiveret i B16's æstetiske sprog, som et medlem karakteriserer som højlydt og radikalt.

Kunstnerkollektivet Queendom trækker på en lignende metafor, idet et medlem beskriver separatismens affektive virkning som følelsen af at bære en brynje, der tilbyder styrke og mod. Ligesom B16 refererer Queendoms navn til et imaginært territorium, i dette tilfælde til et forestillet Sort feministisk rige, der giver den enkelte mulighed for at udholde svære betingelser over tid ved at aktivere en kollektiv kraft. Gruppen anvender også bevidst den militære metafor uden at henvise til et angrebsmål. Hverken Queendom eller B16 giver i det hele taget udtryk for en negativitet, der retter sig mod det norske samfund. I stedet fungerer brynjen, ligesom hæren, som et billede på det separatistiske kollektiv som et bestyrkende fællesskab, som den enkelte bærer med sig i affektiv forstand. Her fungerer separatismen altså ikke nødvendigvis som et direkte middel til forandring i repræsentative eller kulturpolitiske termer. Den separatistiske strategi er for Oslo-kollektiverne snarere som en vedblivende følelsespolitisk strategi, der er konsoliderende indadtil og intimiderende udadtil: »The collective is an armor. Each member carries influence through other parts of their life, out in society within their field. Anywhere I go, I carry them,« siger et medlem af Queendom.

Brynjens metafor tydeliggør ganske præcist, hvordan separatismens fællesskaber samles om et følelsespolitisk projekt. På tværs af andre fællesskaber som familien eller nationen bærer medlemmerne deres brynje, der kan mobilisere den enkeltes udholdenhed. De norske separatistiske kollektivets brug af affektive metaforer underbygger dog også negative oplevelser af racialisering. Behovet for både *hær* og *brynje* understreger netop racial ensomhed som et strukturelt problem på samme vis som de svenske kollektivets brug af *åndehullet*. Det interessante er dog her, at hverken B16 eller Queendom giver udtryk for vrede eller pessimisme.

I stedet betoner kollektivernes medlemmer, at de forsøger at skabe en fælles grobund for det modsatte, for glæde og fejringen af hinanden.

De danske kollektiver Marronage og The Union kontrasterer B16 og Queendom i deres forhold til at ytre vrede og utilfredshed. For eksempel er vrede et klart politisk aktiv for det intersektionelle og dekoloniale kollektiv Marronage, der blandt andet udgiver et tidsskrift. Kollektivet retter i flere publikationer skarpe kritikker mod det danske samfund og udtrykker deres indignation over kolonitiden og dens arv i nutiden. Det er også værd at bemærke, at Marronages logo afbilder en fyrig orange flamme. Vreden synes helt grundlæggende at udgøre brændsel for kollektivets praksis. Et medlem af Marronage argumenter i samtale med et medlem fra Queendom for, at brynjen også kan bruges som en metafor for kollektiveret politisk vrede:

Our group also functions as an armor. One of our challenges has been experiencing racism and colonial mentality as individuals. So, when we came together, we could confirm each other's realities. We spoke to and in the media. Something we would never have done as individuals. We felt protected and projected by the collective identity. (Marronage på *Separatistisk Seminar 2022*)

Navnet Marronage referer til dekolonial modstand, idet ordet »maroon« blev brugt om bortløbne og oprørske slavegjorte subjekter i det tidligere Dansk Vestindien, nu De Amerikanske Jomfruøer. Marronage indtager en rolle som samfundsrevsende og brynjebærende kollektivt subjekt, der baserer sit kritiske virke på medlemmernes historiske bevidsthed. Den enkelte kan skærme sig bag en fælles kritik, og det kollektive subjekt kan samtidig råbe højere på baggrund af de delte erfaringer og deres resonans.

Under seminaret giver flere af de separatistiske kollektiver, der ikke er fra Danmark – heriblandt Ruskeat Tytöt fra Finland, Brown Island fra Sverige og Queendom fra Norge – udtryk for, at de modsat Marronage ikke længere kan holde til at bedrive samfundskritik og ytre vrede i offentligheden. Selvom mange af kollektiverne mødtes om en

fælles vrede, så er den modstand, de møder fra medier, politikere og det omkringliggende samfund, blevet for tids- og energikrævende for dem. Et Ruskeat Tytöt-medlem sætter ord på vredens pris:

After being angry for some years, we had hardcore burnouts. Now we focus our work on creating radical joy and how we can serve our community of Black and brown people instead [...]. It has made it easier. As much as we are giving, we are also receiving. (Ruskeat Tytöt, *Separatistisk Seminar* 2022)

Som modsvar forklarer et andet medlem af Marronage, at den politiske tone i Danmark er hård, især når det gælder debatter om migration og racisme. På grund af det politiske klima og stramninger i loven, særligt efter den europæiske flygtningesituation i 2015, har det føltes umuligt for kollektivet *ikke* at udtrykke frustration over tingenes tilstand, fortæller medlemmet: »Being soft is a privilege. It's not safe for Black people here. You end up in so many messed up situations. But we can be soft together.« Bag den kollektive brynje kan medlemmerne jævnfør *åndehullet* drage omsorg for hinanden, men kollektivet har opfattet det som en nødvendighed at bidrage til den offentlige debat. Marronage-medlemmet fortsætter med at fortælle, at gruppens engagement i det bredere samfund har kastet dem ud i »affektive kriser«, kriser der tidligere har lammet dem i lange perioder af arbejdsmæssig stagnation.

Vreden har altså også en pris for Marronage. Alligevel insisterer kollektivet på, at den følelspolitiske strategi om kontinuerligt at ytre vrede er produktiv for det bredere samfund. Et andet medlem påpeger, at deres konsulterende, kuratoriske, publicistiske og undervisende interaktioner med kultur- og uddannelsesinstitutioner har været med til at ændre det offentlige syn på dansk kolonihistorie og dens konsekvenser for samtiden:

We offered a language that enables us to better understand the society we live in. So, for an example we introduced the

word *slavegjort*, which means 'enslaved' in Danish. Before everyone only used *slave*, 'slave'. We did that to actively move the discourse towards what had been done to Black peoples by Europeans. [...] We also intervened in national debates on canonized literature by making a counter canon. (Marronage på *Separatistisk Seminar 2022*)

Endnu en gang er drivkraften for det separatistiske fællesskab at være et strategisk *middel* til mulig forandring i nationens institutioner og fællesskabsforståelser. Med eksempler som Marronages litterære modkanon og Trycks katalog over scenekunstnere er vores pointe, at de separatistiske kollektiver agerer som selvbestaltede tænketanke, der er engagerede i videreudviklingen af nationens offentligheder. Samtidig udgør separatismen også et *mål* i sig selv for de respektive grupper – en introvert og fortløbende affektiv alliance blandt racialiserede kunst- og kulturarbejdere, der arbejder på at forstå deres fælles følelser som produkter af den politiske, sociale, kulturelle og historiske virkelighed.

Del II: Kulturpolitik som ramme for fællesskabsproduktioner

Repræsentation og produktion af fællesskaber

Når vi vil forsøge at forklare, hvorfor racialiserede kunst- og kulturarbejdere i Norden har brug for følelsesmæssige åndehuller og beskyttende brynjer, og hvorfor de tilkendegiver, at de må mobilisere sig som en hær, så er der adskillige forklaringsmodeller, vi kan trække på. Indtil videre har vores affektorienterede analyse blotlagt, hvordan syv separatistiske kollektiver forklarer deres organiseringsform med henvisning til deres politiske omgivelser og oplevelser af manglende forståelse, diskrimination og underrepræsentation inden for deres faglige virker. Mange af kollektivernes

medlemmer forklarer også, at det er svært for dem at få adgang til institutioner, scener og midler i kunst- og kultursektoren i de respektive lande.

Forskere med fokus på den nordiske kontekst har i det seneste årti beskrevet en politisk højredrejning og en dertilhørende xenofobisk diskurs, der blandt andet indebærer racisme og en anti-muslimsk undertone i den offentlige debat såvel som i undervisningsrum og i journalistiske og partipolitiske kontekster.⁴² Ligeledes har forskere beskrevet og analyseret, hvordan kunstværker og kulturelle produktioner forholder sig til de affektive konsekvenser af samfundsforankret underrepræsentation, andetgørelse, stillegørelse af racialisering og racisme i de nordiske lande.⁴³

Her i artiklens anden del tilbyder vi en forståelsesramme for at fortolke separatismens affektive metaforer, som de inviterede kollektiver benyttede sig af ved vores forskningsseminar i 2022. Vores forståelsesramme forholder sig til de nordiske landes kulturpolitiske arbejde med mangfoldighed, og vi foretager konkrete nedslag i den norske og danske kontekst.⁴⁴ Vores overordnede forskningsspørgsmål leder fortsat undersøgelsen, idet vi belyser det fra en anden vinkel: Hvem hører til i det fællesskab, som kulturpolitikken er med til at definere, vedligeholde og styrke i de nordiske velfærdsstater Norge og Danmark i det 21. århundrede? Med andre ord, hvem adresseres i kulturpolitikken fremskrivning af de nationale fællesskaber, og er der indikationer på, hvem der udelukkes fra disse fællesskaber? Vi berører således den kulturpolitiske repræsentation af tilhørsforhold i det nationale fællesskab ved at fremhæve de mest væsentlige initiativer og rapporter, der

---

42 Khawaja 2010, Habel 2015, Hervik 2019, Hvenegaard-Lassen & Staunæs 2019.

43 Andreassen & Vitus 2016, Danbolt 2016, Danbolt & Myong 2019, Thorsen 2020, Gaonkar 2022.

44 Til indsamlingen og fortolkningen af kulturpolitiske dokumenter i Danmark, Sverige og Norge har vores kollega Emma Sofie Brogaard fra Kunsten som Forum været en vigtig samarbejdspartner.

mellem 2000 og 2022 er relateret til mangfoldighedsarbejde i Norsk kulturråd og den danske Statens Kunstfond.⁴⁵

Vi tager især to faktorer under luppen: det *sprog*, der bruges i papirarbejdet til at definere fællesskab og mangfoldighed, og den *temporale ramme* af enten midlertidighed, vedholdenhed, langsigtethed eller manglende kontinuitet, som initiativer for mangfoldighed får lov at operere i. Ligesom de norske og de danske separatistiske kollektiver adskiller sig ved at give udtryk for henholdsvis radikal glæde og vrede, adskiller de to landes kunstfonde sig over en årrække ved at gå radikalt forskellige veje. Vi foreslår, at disse divergerende veje kan bidrage til en øget forståelse af de kontrasterende fællesskabsforståelser, der er på spil i de to nordiske lande, og som de separatistiske kollektiver kan siges at være påvirket af.

Vi ser altså på kulturpolitisk repræsentation af befolkningsmæssig mangfoldighed i det 21. århundrede. Metodisk centrerer vi kulturpolitikens rolle som et diskursivt og rammesættende middel i repræsentationen – og dermed produktionen – af nationale fællesskaber. Mangfoldighedsrådgiver og forsker i litteratur- og kulturvidenskab Peggy Piesche har af flere omgange givet udtryk for, at vi må forstå repræsentation ud fra et behov for, at borgere skal kunne spejle sig på flere planer i kunst- og kulturdudbud. Det er væsentligt, at vi kan se mangfoldig repræsentation både i institutionernes overflader, hvor

---

45 I lighed med Statens Kunstfond i Danmark forvaltes Norsk kulturfond på armslængdes afstand af myndighederne. Det er her nødvendigt at fremhæve visse nuancer i det norske system: Norsk kulturfond forvaltes af det kollegiale organ Kulturrådet, tidligere Norsk kulturråd. Da vi lavede vores feltarbejde, var Norsk kulturråd både navnet på dette kollegiale organ og på en fagadministration underlagt Kultur- og ligestillingsdepartementet. Fagadministrationen var – og er – sekretariat for det kollegiale organ men varetager også selvstændige opgaver, som er direkte underlagt politisk ledelse. Fra 1. januar 2023 har fagadministrationen skiftet navn til Kulturdirektoratet. Rådskollegiet har beholdt sit gamle navn med kortformen Kulturrådet. Det mest centrale initiativ, vi undersøger i denne artikel, har sit udspring i Norsk kulturfond, men vi nævner også tiltag, som forvaltes af fagadministrationen. Vi skelner derfor mellem Norsk kulturråd (fonden) og Norsk kulturråd (fagadministrationen).

publikum er, og inde i organisationen. Piesche har derfor opfordret kunst- og kulturinstitutioner til at arbejde med mangfoldig repræsentation, særligt med fokus på racialiserede individer, på tre forskellige planer, samlet i tre P'er: repræsentation i *Publikum*, *Program* og *Personale* i kulturinstitutionen.⁴⁶ Piesche leder opmærksomheden hen på den synlige repræsentation af det »vi«, som kunstinstitutioner producerer i deres PR-apparat, og deres produktion af et fælles arkiv af viden om, hvem der hører til i institutionen og – skaleret op – også i nationen.⁴⁷ Hun taler om hvidhed som en magtstruktur, der reproduceres normativt i kunst- og kulturinstitutioner, og opfordrer til et simpelt spørgsmål: »Hvem er egentlig ikke til stede her?« og »Hvem kan handle her?«. ⁴⁸

Metodisk foreslår vi at tilføje endnu et P til Piesches analytiske apparat: før *Publikum*, *Program* og *Personale* i kulturinstitutionen kommer *Politik* – arbejdet med udformningen af dokumenter i kulturpolitikken såsom initiativer, puljer, retningslinjer og rapporter, der skal danne grundlag for ændrede praksisser. Hvem er egentlig til stede, stillejorte eller andetgjorte i kulturpolitikken papirer? Og hvem skriver kulturpolitikken retningslinjer? Vi fokuserer altså primært på udformningen, invitationen, interpellationen, om man vil, i de kulturpolitiske papirer, på infrastrukturene og mindre på realiteten af, hvem der modtager støtte og vælges til og fra. Vores analyse tager afsæt i præmissen om, at det er vigtigt for racialiserede kunst- og kulturarbejdere at kunne finde sig selv repræsenteret i det felt, de arbejder inden for. Derfor undersøger vi initiativer, der har til formål at fremme repræsentation og mangfoldighed, særligt i relation til racialiserede kunstnere. Selvom det også er yderst relevant at se nærmere på forholdet mellem artikulerede nationale mål og deres effekt i tal, fokuserer vi på at samlæse kulturpolitikken udsagn med de affekter som racialiserede kunst- og kulturarbejdere sætter ord

---

46 Piesche 2019.

47 Piesche 2018.

48 Piesche 2018: 0:53 og 1:05.

på. Det er den fællesskabskonstituerende signalpolitik, som udsendes fra Norsk kulturråd og Statens Kunstfond, som interesserer os, idet den kan fortælle os noget om den kulturpolitiske kontekst, som kollektiverne befinder sig i, og det nationale mangfoldighedsarbejde, eller mangel på samme, som kollektiverne også intervenserer i. Vi vil nu lave en læsning af mangfoldighedsindsatser i de statslige kunstfonde i Danmark og Norge, der i deres økonomiske omfang er relativt sammenlignelige med årlige budgetter på henholdsvis 500 millioner danske kroner og 905 millioner norske kroner,⁴⁹ men som alligevel er markant forskellige.

Vedholdende mangfoldighed i Norge

I Norge får puljen *Mosaikk – program for kunst og det flerkulturelle samfunn* i perioden 1998–2001 afgørende betydning for arbejdet med mangfoldighed frem til i dag og bliver også gentagne gange nævnt som inspiration i Danmark.⁵⁰ I slutningen af 1990'erne understreger den norske regering – ledet af Arbejderpartiet – at ændret demografisk sammensætning og kulturel mangfoldighed er berigende for samfundet og skal ses som en styrkelse af det nationale fællesskab. Norsk kulturpolitik sætter også anti-racisme på dagsordenen: »Racisme og diskriminering er i strid med vores grundlæggende værdier og skal modarbejdes aktivt. Dette perspektiv bør være udgangspunkt for målsætninger – også inden for kulturpolitik«.⁵¹

---

49 Tal hentet fra hhv. Statens Kunstfonds hjemmeside <https://www.kunst.dk/om-os/vores-formaal> (hentet 02.10.2022) og Norsk kulturråds hjemmeside <https://www.kulturradet.no/norsk-kulturfond/vis-artikkel/-/budsjett-norsk-kulturfond> (hentet 02.10.2022). Det norske tal udgør Norsk kulturfond, som forvaltes af rådskollegiet. Som vi har været inde på, jf. fodnote 45, forvaltes Norsk kulturråds opdrag som national koordinator for mangfoldighed af administrationen med andre midler.

50 Gran 2002, Ogundipe mfl. 2020, Davis 2007.

51 Den norske regering 1996 i Davis 2007: 37.

Det norske Storting igangsætter Mosaikk-programmet i 1998 og har som ambition at spejle og udvikle en bedre forståelse af et »flerkulturelt« samfund gennem kunsten. Programmet varetages af Norsk kulturråd (fondet) og uddeler omkring 5 millioner norske kroner om året. Mosaikk ledes af musikfestivalleder Khalid Salimi, der i samme periode er viceleder af Norsk kulturråd. Med reference til Piesches pointe om mangfoldig repræsentation i sammensætningen af institutionens *Personale*, er det værdt at fremhæve, at programmet altså realiseres i en tid, hvor flere racialiserede medarbejdere internt i Kulturrådet vedholdende gør opmærksom på mangfoldighedsarbejdets nødvendighed.⁵²

Mosaikk-programmet sætter en standard for, hvordan mangfoldighedsarbejde bliver en del af et større projekt, der handler om at skabe et flerkulturelt nationalt fællesskab – en standard, der kan spores de næste 20 år frem i Norge. Programmet skal støtte kunstnere med »migrationsbaggrund« og skabe en »større accept og forståelse for ikke-vestlige kunstneriske udtryk«, men samtidig også bedre »minoriteters« deltagelse på deres egne præmisser både som publikum, kunstnere og »ressourcestærke personer«.⁵³ I de kulturpolitiske dokumenter i Norge er der altså et sprog i spil, der markerer og fremskriver forskellighed i relation til den majoritetshvide befolkning. Samtidig produceres forskningsbaserede indsigter om de forhindringer og udfordringer, som det traditionelt forståede nationale fællesskab står over for, læst gennem kulturlivet. I en evaluering af programmet i 2002 påpeger kulturforsker Anne-Britt Gran, at en af forhindringerne for udviklingen af mere mangfoldighed i den norske kulturscene er arven fra »institutionel racisme« i den moderne europæiske kunstinstitution. Den institutionelle racisme udspiller sig ifølge Gran i institutionens forståelse af *kvalitet*

---

52 Ifølge en deltager på *Separatistisk Seminar* huskes forarbejdet for »flerkulturel«, senere mangfolds-indsats i Norsk kulturråd i slut 1990erne som samarbejde på tværs af råd og udvalg, hvor Khalid Salimi i perioden op til Mosaikkprogrammet er flankeret af bl.a. teater- og filminstruktøren Cliff Moustache.

53 Gran 2002: 7-8.

som noget rent æstetisk og autonomt, i begrebet *professionalisme* bundet til bestemte uddannelsestraditioner og i ideen om specifikke kunstneriske *genrer*, som kunstnere forventes at passe ind i.⁵⁴ Gran peger desuden på uoverensstemmelser mellem de »gode hensigter« i Mosaikk-programmet og retorikken i den offentlige kulturpolitiske diskurs i Norge, som ifølge Gran er nationalt (nationalistisk) orienteret.⁵⁵

I anbefalingerne fra Gran i 2002 foreslås det at forstå mangfoldighedsarbejde i Norge som både midlertidigt og nødvendigt, som middel og som mål i sig selv, kunne man sige, og at lade »marginaliserede« kunstnere igangsætte deres projekter *bottom up* og selv formulere deres ambitioner og samarbejder samt arbejde med kvoter, indtil de ikke længere er nødvendige, og repræsentationen har ændret sig.⁵⁶ Forestillingen om en midlertidig indsats for mangfoldighed i Kulturrådet efterfulgt af initiativer og produktion »på egne betingelser«, som Mosaikk-programmet byggede på, blev dog afvist af direktøren for Norsk kulturråds fagadministration Ole Jacob Bull. Bull indvender, at både politikere og kulturinstitutioner må fastholde mangfoldighed som et varigt fokusområde, for ellers kæntrer de gode intentioner i Kulturrådets relativt lille indflydelsesområde, der kun udgør omkring en tiendedel af kulturbudgetterne. På samme måde foreslår Bull også, at mangfoldighedsarbejdet ikke blot skal udøves af repræsentanter ude i kulturlivet, men at ansatte med »indvandrerbaggrund« også sidder med ved bordet i de styrende og initierende organisationer.⁵⁷

Sproget i Grans evaluering af Mosaikk-programmet vidner om en forankring i postkoloniale studier og tidlige kritiske racestudier. Her bør det bemærkes, at Norge løbende har afsat økonomi til forskning i Kulturrådets arbejde og har publiceret vidensbaserede forarbejder,

---

54 Gran 2002: 82.

55 Gran 2002: 83.

56 Gran 2002: 88.

57 Davis 2007: 40.

evalueringer og rapporter, samt fagfællebedømte publikationer om kulturpolitikens rolle og fremtid. Det fører til forskningsbaserede kulturpolitiske initiativer, der er underbygget med tal, analyser og sproglig agtsomhed, og derfor ikke så let kan overtages af eller aflyses på grund af mere kortsigtede politiske intentioner.

Det er væsentligt at gribe tilbage til Mosaikk-programmet, fordi det lægger kimen til et vedholdende arbejde med mangfoldighed i Norge fra 1998 og frem til i dag. Vedholdenhed og måske også udholdenhed, når man tænker på kulturpolitisk arbejde med mangfoldighed i relation til en ofte mere migrationskritisk offentlig debat, kan siges at være kendetegnende. Selvom flere kulturpolitiske aktører indimellem har syntes, at arbejdet med mangfoldighed er gået tabt i Norge, har det kun været midlertidigt. Det seneste, storstilede initiativ i Norge er, at Norsk kulturråds fagadministrasjon (nu: Kulturdirektoratet) er blevet udpeget som national koordinator for øget mangfoldighed, inkludering og deltagelse fra 2020. Der er – da dette initiativ stadig er i gang – blot et par elementer at kommentere indtil videre: For det første bliver kulturpolitikken en løftestang og et ekspertiseområde for mangfoldighed. For det andet er aktører og producenter af det igangværende mangfoldighedsarbejde i Norge delvist selv repræsentanter for levet erfaring med racialisering. For det tredje er sproget allerede i den forberedende rapport, *Et kunnskapsbasert og langsiktig mangfoldsarbeid*⁵⁸, udpræget vidensbaseret. Rapportens akademiske sprog er blandt andet informeret af kritiske racestudier, intersektionelle studier, kønsstudier samt kritiske handicap-studier, og den giver et sensitivt bud på, hvordan man kan arbejde situeret og også selektivt med forestillingen om mangfoldighed.⁵⁹ Og endelig, for det fjerde, bevidner

---

58 Ogundipe mfl. 2020.

59 Dette fører til fire kategorier inden for begrebet mangfoldighed som foreslået af Norsk kulturråd: 1) »Synlige minoriteter og grupper som representerer flerkulturelt og etnisk mangfold«, 2) »Den samiske befolkningen«, 3) »Nasjonale minoriteter« og 4) »Personer med funksjonsnedsettelse«. <https://www.kulturradet.no/mangfold/vis/-/slik-jobber-kulturradet-med-mangfold>

rapporten med sine referencer til Mosaikk-programmet, Grans evaluering og senere indsamlede erfaringer i Norsk kulturråd, at det norske arbejde med mangfoldighed bygger på mere end 20 års erfaring inden for kulturpolitikken og er insisterende, vedholdende og langsigtet.

Piesche har pointeret, at netop temporalitet i kulturproduktion – de vanlige forestillinger om, hvor lang tid det tager at producere et kunstprodukt eller ændre kulturvaner – kan være kimen til strukturel eksklusion. Formaterne, både temporalt og økonomisk, på kulturområdet er ofte kortsigtede – og antidiskriminatorisk arbejde er, som Pische understreger, et maraton snarere end en sprint.⁶⁰ På tværs af politiske debatter har norsk kulturpolitik fastholdt mangfoldighed som fokusområde over tid. Dermed kan man indvende, at Norges kulturpolitik ikke fungerer som en politisk løftestang for en nationalistisk dagsorden, som Duelund har karakteriseret den nordiske kulturpolitik modus operandi som siden årtusindskiftet. Stik modsat kan man argumentere for, at den norske mangfoldighedsdagsorden vidner om et forsøg på at udvide det nationale begreb om fællesskab ved strategisk at centrere befolkningsgrupper, som er udsat for strukturel eksklusion. I forlængelse heraf tyder det ikke på, at det vedholdende arbejde med mangfoldighed opfatter separatistiske organisationsformer som en trussel, men nærmere som et strategisk middel, der kan understøtte racialiserede kunst- og kulturarbejdere. En separatistisk gruppe som Queendom, der blandt andet fik støtte under Mosaikk-programmet i slutningen af 1990'erne, har netop kunnet opdyrke og videreføre livsglæde, mod og en beskyttende brynje af kontinuerlig kollektiv praksis til næste generation, til B16.

Aflyst, andetgjort og stillelagt i Danmark

Flere undersøgelser af velfærdsstatens kultur og dens kulturelle modeller i Norden har vist, at regionens lande er meget mere forskellige end ofte

---

60 Piesche 2019.

antaget.⁶¹ Sammenligner vi norsk og dansk kulturpolitisk arbejde med mangfoldighed, står et eksempel særlig klart: Hvor Norge har arbejdet aktivt med mangfoldighed og forsøgt sig med langsigtethed hen over de seneste 25 år, er dansk kulturpolitik og indsats i Statens Kunstfond punktuelle, kortvarige og båret frem af midlertidigt ansatte eller enkeltstående ildsjæle i råd og udvalg. Sidestiller vi sproglige og videnskabelige indsats, så er det danske sprogbrug knyttet til mangfoldighedsarbejde relativt inkonsekvent i ordvalg, tyndt på referencer og ikke baseret på den diskurs, som tilbydes i aktuel forskning. Det er ikke forskere, der udarbejder initiativer, rapporter og analyser for Statens Kunstfond om mangfoldighed, men derimod kulturproducenter, embedspersoner og kunstnere. Fordi der ikke, over tid, forekommer at have været en intention om at sedimentere mangfoldighed på initiativ-, indsats- eller puljeplan, er der i Slots- og Kulturstyrelsen heller ikke nogen tydelig rekrutteringsstrategi eller afspejling af levet erfaring med racialisering og minorisering i ansættelser eller udpegelser.⁶² For at underbygge den barske sammenligning vil vi nu fremhæve de tidlige og midlertidige »gode intentioner«, de politiske aflysninger og de raciale stillegørelser, som kendetegner de seneste godt 20 år i dansk kulturpolitik.

Siden 1990'erne har kulturpolitiske initiativer i stigende grad har været øremærket forskellige politiske mål i Danmark.⁶³ Den politiske agenda af stigende nationalisme og højredrejning, som har præget den øvrige politik, har også dikteret kulturpolitikken. I slutningen af 1990'erne er der i Danmark, som i Norge, en begejstret og fremskrevet tone om »globalisering«, det »fler- og interkulturelle«, det »multikulturelle« og »minoriteter«.⁶⁴

---

61 Esping-Andersen 1989, Hervik 2019.

62 Kunsthistoriker Claudine Zia pointerede dette i sit foredrag om repræsentation af »andre etniske« kunstnere på *Separatistisk Seminar 2022*.

63 Duelund 2009.

64 Davis 2007. NB: På dette tidspunkt er Statens Kunstfond (eller forgængerne Kunstrådet og Kunststyrelsen) ikke oprettet endnu, så vi refererer direkte til Kulturministeriets puljer.

En pulje under Kulturministeriet, Kulturministeriets Kulturfond, senere Kulturministeriets Udviklingsfond, giver fra 1996 særligt plads til »multi-kulturelle« kunstnere og skærper fra 1998 fokus på »det etniske og det tværkulturelle«. ⁶⁵ Fonden havde omkring 25 millioner danske kroner til uddeling hvert år. I en workshop om at huske initiativer, der understøttede mangfoldighed i nordisk kulturpolitik, under *Separatistisk Seminar*, mindes denne pulje af kunst- og kulturarbejdere, forskere og øvrige branchefolk fra de nordiske lande den som særligt udviklende og opmuntrende for racialiserede kunstnere. Men i 2001 sætter den liberalt-konservative regering under Anders Fogh Rasmussen en stopper for udvidelsen af kunstens mangfoldighedsunderstøttende rammer. Kulturministeriets Udviklingsfond lukkes til fordel for en sammenlægning af Kulturministeriets midler baseret på kunstgenrer. Det er krav om kvalitet og genrebevidsthed, der aflyser mangfoldighedsarbejdet, som skal kendetegne den nye regerings samlede kulturråd – netop faktorer, som Gran i Norge har udpeget som underbyggende for den »institutionelle racisme«. ⁶⁶ »Jeg har nedlagt fonden, fordi den overhovedet ikke lever op til de kvalitetskrav, som man kan stille til en offentligt støttet fond. Man har ikke gået efter kvaliteten, men de sjove eksperimenter«, forklarer VK-regeringens kulturminister Brian Mikkelsen. ⁶⁷ Også det vidensproducerende organ Det Interkulturelle Netværk (1998–2001) lukkes samme år, hvor statsministeren i sin nytårstale gør sig til talsmand for en politik, der ikke ønsker forsknings- og ekspertbaseret viden i råd og nævn, og bruger vendinger som »statsautoriserede smagsdommere« og »ekspertyranni«. ⁶⁸

Årsagerne til forskellen på dansk og norsk kulturpolitik kan altså spores 20 år tilbage: Norge opskalerer mangfoldighedsarbejdet som et nationalt indsatsområde, der blev opbygget i 1990'erne, imens

---

65 Thiesen 2005, Davis 2007: 16.

66 Gran 2002: 82.

67 Villadsen 2002.

68 Rasmussen 2002.

Danmark lukker ned for sine aktiviteter. I de efterfølgende år udgives rapporter, oplæg og en enkelt temadag afholdes i Kunststyrelsen – det nye, samlende organ – der, forfattet af enkeltaktørerne Lene Thiesen (2005), Trevor Davis (2007) og Ditte Maria Bjerg,⁶⁹ gør status på mangfoldighedsarbejdet i Danmark og indhenter *best practice*-erfaringer fra især Norge, England og Tyskland. Deres arbejde udgør uden tvivl en opsøgende erfaringsindsamling, der ikke desto mindre vidner om en mangel på konsekvente definitioner, et tilfældigt sprogbrug, små tilløb og manglende referencer til kontinuerlige *erfaringer* fra langsigtede danske initiativer – med andre ord foreligger der kun opstillinger af kortvarige *projekter*. Det danske mangfoldighedsarbejde er altså strukturelt fattigt: Der er ingen kulturforskere involveret og ingen øremærkede økonomiske midler, ligesom temporaliteten i mangfoldighedsarbejdet er kortsigtet og (knap nok) projektbaseret, frem for vedholdende. Men sproget i den danske kulturpolitik er også underinformeret: Hvor norske kulturpolitiske dokumenter refererer til en kontekst af, hvad Gran har kaldt »institutionel racisme« og svenske ditto til »racisme«, »slaveri«, »kolonialisme« og »diskrimination« som del af den europæiske modernitets historie,⁷⁰ så ytres der i Danmark allerede i 2005 advarsler om »ghettoisering«.⁷¹

Terminologien om »ghettoisering« kommer til at få en særlig betydning i dansk integrations- og indvandringspolitik, hvor Regeringen under Lars Løkke Rasmussen med støtte fra

---

69 Thiesen og Davis er eksperter inden for international kuratering og festivalledelse fra *Københavns Internationale Teater* (KIT), Bjerg er forperson for Statens Kunstfonds Projektstøtteudvalg for Scenekunst i årene 2014–17.

70 SOU 2006: 79: 11.

71 Thiesen 2005: 6. Inspireret af norsk mangfoldighedsarbejde foreslår Thiesen at hindre ghettoisering ved at synliggøre »herboende »etniske« kunsterne og kulturpersonligheder« og styrke tværkulturalitet og sameksistens (Thiesen 2005:7). Vi fremhæver citatet, fordi det bliver »ghettoisering« nærmere end tværkulturalitet, der kommer til at sætte dagsordenen.

Socialdemokratiet i perioden 2016–2019 lancerer strategien »Et Danmark uden parallelsamfund: Ingen Ghettoer i 2030«, der skal forflytte borgere fra almene boliger og nedrive store sociale boligbyggerier opført i velfærdsstatens guldalder, der nu siges at have høj kriminalitet, arbejdsløshed og – som den vigtigste faktor – en stor population med den andetgørende signifiant »ikke-vestlig baggrund«. ⁷² Til denne strategi bruges og nævnes kulturpolitikken eksplicit som »løftestang«: Kunst og kultur kan konkret modvirke parallelsamfund, hedder det sig i puljen »Kunst og kultur i udsatte boligområder« (2019–2022) under Kulturministeriet selv. ⁷³ Statens Kunstfond lancerer desuden puljen »6705 + Statens Kunstfond – Statens Kunstfond rykker ind i udsat boligområde i Esbjerg« i 2019, som skal virke som en »saltvandsindsprøjtning« i et alment boligområde i provinsbyen Esbjerg. Stengårdsvej i Esbjerg er kategoriseret som en ifølge Regeringen »hård ghetto« med 68 procent »indvandrere og efterkommere«. Initiativet skal styrke »demokrati«, »udvikling« og »almendannelse«. ⁷⁴

På et statsligt plan har dansk kulturpolitik altså ikke en formuleret strategi for mangfoldiggørelsen af det nationale fællesskab. De fremhævede eksempler vidner desuden om et manglende sprog for mangfoldighedens problemstillinger såsom strukturel diskrimination, der, sammenlignet med det norske eksempel, kan være forbundet med fravalget af midler og tid til mangfoldighedsarbejder, men også med manglen på vidensproduktion internt i de kulturpolitiske organer. En problematik, der blandt andet medfører en stillestående af racialiseringsproblemer. ⁷⁵ En decideret historisk bevidsthed om Danmarks kolonihistorie er heller ikke evident i de kulturpolitiske baggrundspapirer, ligesom der ikke findes et sprog for forskellige erfaringer

---

72 Økonomi- og Indenrigsministeriet 2018.

73 Statens Kunstfond 2019.

74 Statens Kunstfond 2019.

75 Myong 2009.

af andetgørelse blandt danske borgere, hvad end det er, som efterkommer af koloniale subjekter, som racialiseret borger, som transnationalt adopteret og/eller som Inuk-kunstner fra Kalaallit Nunaat, eksempelvis. Begreberne »race« og »hvidhed« forekommer heller ikke i en dansk kontekst, ligesom »institutionel racisme« heller ikke kommer på tale. De fælles andetgørende proxy, der bruges på tværs af sektorer i Danmark, er »indvandrere«, »efterkommer af indvandrere«, borger med »ikke-vestlig baggrund« og menneske af »anden etnisk herkomst«.76

Vi mener, at denne kulturpolitiske horisont af aflyste og manglende initiativer samt fremmedgørende sprog, der vedrører nationens mangfoldighed og dens stillejorte problemstillinger – særligt for de af det nationale fællesskabs medlemmer, der oplever praktisk, diskursiv eller affektiv eksklusion – hører med til forklaringen på, hvorfor de racialiserede kunst- og kulturarbejdere i Danmark vælger at organisere sig separatistisk. Fraværet af et nationalt initieret sprog for erfaringen af andetgørelse og underrepræsentation samt den manglende langsigteteth og vedholdenhed i mangfoldighedsarbejdet i dansk kulturpolitik delegerer arbejdet med at skabe inkluderende og tilhørsforstærkende fællesskaber til kunst- og kulturarbejderne selv. Det kræver udholdenhed – forstået som en affektiv kompensation over tid – at bære disse mangler og forsøge at implementere selvinitierede forandringer. I lyset af denne forklaringsramme, som er informeret af vores indsamlede data fra forskningsseminaret og af vores sprog- og temporalitetscentre-rede kulturpolitiske analyse, kan vi bedre forstå, hvorfor separatismen beskrives som en art følelsesmæssigt åndehul, som et beskyttende værn, synlighed og faglig opkvalificering, der garanterer arbejdsro og en kontinuerlig tilførsel af ilt, hvad enten den skal bruges på at opdyrke et kollektivt livsmod i Norge eller kanalisere en produktiv vrede og kompensere for et manglende nationalt mangfoldighedsarbejde i Danmark.

---

76 Thorsen 2020.

Konklusion: Separatismen som hindring i eller udvidelse af det nationale fællesskab?

I denne artikel har vi undersøgt et udvalg af separatistiske kollektiver af kunst- og kulturarbejdere i relation til nationale fællesskabsproduktioner i Norden. Vores analyser af syv separatistiske kollektivs følelspolitiske afsæt og mangfoldighedsarbejde i Norge og Danmark har søgt svar på, hvem der er repræsenteret i de fællesskaber, som fremskrives og fastholdes af landenes kulturpolitik. Vi har fremhævet et udvalg af organiserede racialiserede aktører i kunst- og kultursektoren, som aktivt giver udtryk for *ikke* at føle sig adækvat repræsenteret eller hjemme i deres respektive branchebaserede fællesskaber.

Analysen af affekter i de separatistiske kollektiver fremhævede tre metaforer, der var interessante, fordi de gik igen i gruppernes begrundelser for separatisme. Medlemmerne gjorde rede for, at de betragtede deres kollektiver som følelsesmæssige *åndehuller*. Det separatistiske kollektiv er et tilflugtssted fra oplevelsen af strukturel racial ensomhed – en ensomhed som adskillige medlemmer både tilskrev fælles oplevelser af underrepræsentation og erfaringer af andetgørelse i deres respektive brancher og i nationalstaten. Særligt to norske kollektiver fremhævede i positive vendinger, at kollektivet også fungerer som en *hær* og en *brynje*. Disse krigeriske metaforer blev nænsomt brugt til at beskrive det separatistiske kollektiv som et bestyrkende og beskyttende fællesskab, der på den ene side øger den enkelte kunst- og kulturarbejders synlighed og dermed muligheder for at få arbejde, men også afstiver den racialiserede kunst- og kulturarbejders modstandskraft mod ensomheds- og diskriminationserfaringen, der i fællesskab afindividualiseres og afneutraliseres og i stedet bliver kollektiviseret og i visse tilfælde også politiseret.

Vores analyse fremhævede også en bemærkelsesværdig forskel på norske og danske kollektivs følelspolitiske strategier. Mens de norske grupper gav udtryk for en vilje til at skabe »lukkede« fællesskaber for at kunne fejre og bestyrke medlemmernes kunstneriske virker,

så gav de danske kollektiver udtryk for, at de følte sig nødsaget til at samles om at rette en fælles kritik mod ekskluderende strukturer i det danske samfund. Selv på det relativt lille grundlag af fire grupper gav det os anledning til at sammenholde Norges og Danmarks kulturpolitiske indsatser for øget mangfoldighed for bedre at kunne begribe de mulige strukturelle årsager til de separatistiske kollektivs forskellige følelespolitiske praksisser. Sammenligningen tydeliggjorde, at de norske og danske kulturpolitiske prioriteringer har taget sig markant anderledes ud i løbet af de to forrige årtier: Hvor Norge i den vanlige projekttemporalitet inden for kultursektoren har bedrevet vedholdende og sprogligt vidensbaseret mangfoldighedsarbejde i mere end tyve år, har Danmarks indsatser for mangfoldighed i kulturpolitisk øjemed været karakteriseret af aflyste initiativer, alenestående ildsjæle fra kultursektoren, et andetgørende sprogbrug og en kontinuerlig stilleørelse af strukturel diskrimination. Derfor vurderede vi også, at kulturpolitikken kan bruges som infrastrukturel forståelsesramme for fællesskabsproduktioner i Norge og Danmark, herunder også separatismens fællesskaber.

Vi konkluderer ud fra de separatistiske kollektivs ytringer og praksisser, at deres arbejde kan forstås som to forskellige indsatser, der på hver sin vis styrker racialiserede borgere og yder en »service« til nationens fællesskabsforståelse i form af øget repræsentation samt sproglig og kunstnerisk udvikling. På den måde kan de separatistiske kollektiver betragtes som selvbestaldede tænketanke for bredere mangfoldighed, der uddanner befolkningen med supplerende sprog, viden og æstetisk forestillingskraft. Separatistiske fællesskaber har udefra set ofte været kritiseret for at fungere som ekkokamre. For kollektiverne selv er separatisme et strategisk middel til at koncentrere samtalen i kollektiverne indadtil om visse problematikker uden afbrydelse fra modstridende positioner. Og udadtil er det et middel til at skabe synlighed og fordre nye fællesskabsforståelser i lyset af forandrede nationale demografier og en revideret kolonihistorie. Som middel er separatismens temporalitet muligvis blot midlertidig, som en

indsats i et afgrænset tidsrum: Det er et værn om en samtale, og det er et stykke kulturarbejde, der på et tidspunkt kan være tilendebragt. Men separatismen er også et mål i sig selv, når den udgør et omsorgsrum og muliggør erfaringen af at være en majoritet.

Separatismens fællesskaber kan anskues som strategiske og nødvendige for minoriserede grupper, men de er også beskrevet med frygtsomme affekter som en »ghettoiserende« tendens og dermed en trussel mod det nationale fællesskabs kulturelle værdier som »almen-dannelse« i Danmark.⁷⁷ Alarmistisk bliver det foreslået, at kulturpolitik kan »hindre en ghettoisering og fastlåsning af forskelle«.⁷⁸ Den nyliberale kulturminister Mette Bock realiserer i 2018 sådan en »hindring« af forskellighed, da hun søsætter det kulturpolitiske initiativ, der understøtter Ghettoloven. »Vi ønsker ikke, at der i Danmark findes befolkningsgrupper, der isolerer sig fra det øvrige samfund og lever efter helt andre værdier og normer«, ytrer hun og sender kunstnerne ud i de »udsatte boligområder«.⁷⁹ Det er naturligvis nødvendigt at understrege, at Bocks tiltag gælder boligområder og ikke separatistiske kollektiver. Ikke desto mindre kan der skaleres op og ned i forståelsen af separatisme som strategi: Gran fastslår allerede i 2002, at separatistisk organisering både kan styrke på samfundsmæssigt mikro- og makroplan blandt de separatistiske kollektivers medlemmer og i det brede nationale fællesskab: »Monokulturelle kunstudtryk og gettoiseringstendenser kan være nødvendige overlevelsesstrategier for en minoritetsgruppe, og de behøver ikke være negative. En selvsikker og stolt minoritetskultur kan være lettere at interagere med end en undertrykt og usikker – også æstetisk«.⁸⁰ Gran vover sig endda ud på det sammenligningsgrundlag, at Norge selv har været en undertrykt minoritetskultur

---

77 Økonomi- og Indenrigsministeriet 2018, Statens Kunstfond 2019.

78 Thiesen 2005.

79 Kulturministeriet 2019a.

80 Gran 2002: 84, vores oversættelse.

under den danske kolonimagt, og insinuerer derigennem, at Norge bør have forståelse for, at minoriserede kulturudtryk og -organiseringer kan blive til »guldalderæstetik«. ⁸¹ Kan separatisme være sværere at favne for en nation som Danmark, hvis nationale fællesskab historisk set ikke kender til, eller ikke *vil* kende til følelser af at være minoriseret?

Litteratur- og kildeliste

- Ahmed, S. (2014). *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh University Press.
- Akwugo, E. & Sobande, F. (red.) (2019). *To Exist is to Resist: Black Feminism in Europe*. Pluto Press.
- Andreassen, R. & Vitus, K. (2016). Introduction: Affectivity as lens to racial formations in the Nordic countries. I R. Andreassen & K. Vitus (red.), *Affectivity and Race: Studies from Nordic Contexts* (s. 1–17). Taylor & Francis Group.
- Becker, H.S. (1982). *Art Worlds*. University of California Press.
- Bejder, P. (2016). *Indvandring til Danmark, efter 1945*. Danmarkshistorien. www.danmarkshistorien.dk/vis/materiale/indvandring-til-danmark-efter-1945
- Bissenbakker, M. & Myong, L. (2019). The affective biopolitics of migration. *Nordic Journal of Migration Research*, 9(4), 417–424.
- Bissenbakker, M. & Nebeling, M. (2020). En følelsernes grammatik og politik. I D.N. Madsen, E.O. Rode, L.H.J. Kramhøft & M.A.E. Kim-Larsen (red.), *Et ulydigt arkiv: Udvalgte tekster af Sara Ahmed* (s. 11–22). Forlaget Nemo.

---

81 Vi afholder os her fra at analysere Norges egen undertrykkelse af samere.

- Blickstein, T. (2019). Affects of racialization. I J. Slaby & C. von Scheve (red.), *Affective Societies: Key Concepts* (s. 152–165). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351039260-25>
- Combahee River Collective. (1977). *The Combahee River Collective statement*. Hentet 14. december 2022 fra <http://circuitous.org/scraps/combahee.html>
- Cramer, N., Elg, E. & Jørgensen, A.V. (2021). Sorthed. *Periskop. Forum for kunsthistorisk debat*, (25), 5–11.
- Dahlerup, D. (1998). *Rødstrømperne: Den danske Rødstrømpebevægelses udvikling, nytænkning og gennemslag 1970–1985* (Bd. 1–2). Gyldendal.
- Danbolt, M. (2016). New Nordic exceptionalism: Jeuno JE Kim and Ewa Einhorn's *The United Nations of Norden* and other realist utopias. *Journal of Aesthetics and Culture*, 8(1), artikel 30902. <https://doi.org/10.3402/jac.v8.30902>
- Danbolt, M. & Myong, L. (2018) 'Det her skal alle da opleve': Racial transformation som erkendelsesproces og mangfoldighedsværktøj i dansk anti-racistisk performance. *Peripeti*, 15(29/30), 56–71. <https://doi.org/10.7146/peri.v15i29/30.109631>
- da Silva, D. F. (2007). *Toward a Global Idea of Race*. University of Minnesota Press.
- Daugaard, S., Jørgensen, S.M. H, Schmidt, C.U. & Tranholm, M.R. (2020). Kollektiv. *Peripeti*, 17(31), 6–15. <https://doi.org/10.7146/peri.v17i31.119029>
- Davis, T. (2007). *Kulturel mangfoldighed set i forhold til Kunstrådet*. Kunstrådet.
- Duelund, P. (2008). Nordic cultural policies: A critical view. *Journal of Cultural Policy*, 14(1), 7–24.
- El-Tayeb, F. (2011). *European Others: Queering Ethnicity in Postnational Europe*. University of Minnesota Press.
- Esping-Andersen, G. (1989). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press.

- Gaonkar, A.M. (2022). *Feeling Sick of Home? A Cultural Study of Postmigrant Homesickness in Contemporary Denmark* [Doktorafhandling]. Københavns Universitet.
- Gran, A-B. (2002). *Mosaikk – Når forskjellen forener: Evaluering af programmet for kunst og det flerkulturelle samfunn*. Norsk kulturråd.
- Habel, Y. (2015). Om at udfordre den svenske exceptionalisme – At undervise som sort. *Kultur og Klasse*, 43(119). <https://doi.org/10.7146/kok.v43i119.22246>
- Harding, J. & Pribram, D. (red.) (2009). *Emotions: A Cultural Studies Reader*. Routledge.
- Haugsevje, Å.D., Hylland, O.M. & Stavrum, H. (2016). Kultur for å delta – Når kulturpolitiske idealer skal realiseres i praktisk kulturarbeid. *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift*, 19(1), 78–97. <https://doi.org/10.18261/ISSN2000-8325-2016-01-05>
- Hawthorne, S. (2019). *In Defence of Separatism*. Spinfex Press.
- Hervik, P. (red.) (2019). *Racialization, Racism, and Anti-Racism in the Nordic Countries*. Palgrave Macmillan.
- Hvenegaard-Lassen, K. & Stunæst, D. (2019). Elefanten i (bede)rummet. Raciale forsvindingsnumre, stemningspolitik og idiomatisk diffraktion. *Kvinder, køn og forskning*, 28(1-2), 44–57. <https://doi.org/10.7146/kkf.v28i1-2.116116>
- Ipsen, P. (2020). *Et åbent øjeblik*. Gyldendal.
- Khawja, I. (2010). *To belong everywhere and nowhere: Fortællinger om muslimskhed, fællesgørelse og belonging* [Doktorafhandling]. Roskilde Universitet.
- Kulturministeriet. (2006). *Strategi for kultur i hele landet*.
- Kulturministeriet. (2019a, 29. marts). *Kultur kan modvirke parallelsamfund* [Pressemeddelelse]. <https://kum.dk/aktuelt/nyheder/kultur-kan-modvirke-parallelsamfund>
- Kulturministeriet. (2019b, 26. marts). *Kultur bygger bro i udsatte boligområder* [Pressemeddelelse]. <https://kum.dk/aktuelt/nyheder/kultur-bygger-bro-i-udsatte-boligomraader>

- Kunst, B. (2015). *Artist at Work*. Zero Press.
- Lloyd, D. (2018). *Under Representation. The Racial Regime of Aesthetics*. Fordham University Press.
- McEachrane, M. (red.) (2016). *Afro-Nordic Landscapes: Equality and Race in Northern Europe*. Routledge.
- Ministeriet for kulturelle anliggender. (1969). *En kulturpolitisk redegørelse. Betænkning nr. 517*.
- Myong, L. (2009). *Adopteret: Fortællinger om transnational adoption og racialiseret tilblivelse* [Doktorafhandling]. Aarhus Universitet.
- Ogundipe, A., Sande, S.E. & Aslaksen, E.K. (2020). *Et kunnskapsbasert og langsiktig mangfoldsarbeid*. Kulturrådet. <https://www.kulturdirektoratet.no/web/guest/vis-publikasjon/-/et-kunnskapsbasert-og-langsiktig-mangfoldsarbeid>
- Piesche, P. (2018). Peggy Piesche, Günter Winands, Daniel Neugebauer, Prasanna Oommen: Introduction. [Lydoptagelser fra symposiet «The State of the ArtsInstitutions» på Haus der Kulturen der Welt]. I *HKW. Haus der Kulturen der Welt*. https://soundcloud.com/hkw/the-state-of-the-artsinstitutions?utm_source=www.hkw.de&utm_campaign=wtshare&utm_medium=widget&utm_content=https%253A%252F%252Fsoundcloud.com%252Fhkw%252Fthe-state-of-the-artsinstitutions
- Piesche, P. (2019, 19. januar). *Are we enemies? Are we friends? With Gloria Wekker, Peggy Piesche, Max Czollek and Bahareh Sharifi*. Samtale på festivalen «Friendly Confrontations», Münchner Kammerspiele, München.
- Radicalesbians. (2018). The women-identified-woman. I M. Shally-Jensen (red.), *Defining Documents in American History: LGBTQ+ (1923–2017)* (s. 168–178). Salim Press. (Oprindeligt udgivet 1970)
- Rasmussen, A.F. (2002). *Statsministerens nytårstale: Anders Fogh Rasmussens nytårstale 1. januar 2002*. Regeringen. <https://www.regeringen.dk/aktuelt/statsministerens-nytaarstale/anders-fogh-rasmussens-nytaarstale-1-januar-2002/>

- Schmidt, C.U. (2022a). No count! BIPOC artists counteracting «fair» representation and systemic racial loneliness in higher education in the arts. *Journal of Aesthetics & Culture*, 14(1). <https://doi.org/10.1080/20004214.2022.2046956>
- Schmidt, C.U. (2022b). *Produktionsæstetik*. Laboratoriet for Æstetik og Økologi.
- Separatistisk Seminar*. (2022, 15.-16. september). Transskriberede, pseudonymiserede lydoptagelser fra forskningsseminar afholdt på Union København.
- Sharma, D. (2019). Ny feminisme I: Affekt og følelser. I B. Eriksen & B. Schiermer (red.), *Ny kulturteori: En grundbog* (s. 519–545). Hans Reitzels.
- SOU 2006: 79. (2006). *Integrationens svarta bok: Agenda för jämlikhet och social sammanhållning*. Kulturdepartementet.
- Spivak, C.G. (2012). *In Other Worlds: Essays in Cultural Politics*. Routledge.
- Statens Kunstfond. (2019). *Statens kunstfond rykker ind i udsat boligområde i Esbjerg* [Pressemeldelse]. <https://www.kunst.dk/statens-kunstfond-rykker-ind-i-udsat-boligomraade-i-esbjerg>
- Thiesen, L. (2005). *Kulturel mangfoldighed i Danmark*. Kunstrådet.
- Thorsen, T.S.S. (2020). *Racialized Representation in Danish Film: Navigating Erasure and Presence* [Doktorafhandling]. Aalborg University.
- Villadsen, J. (2002, 12. januar). Kulturminister vil reformere kulturstøtte. *Information*. <https://www.information.dk/2002/01/kulturminister-refomere-kulturstoette>
- Villadsen, K. (2020). I assure you, we have the strictest alien act possible!: The emergence of the concept «risky immigrants» in Denmark. *Qui Parle*, 29(1), 145–177. <https://doi.org/10.1215/10418385-8241934>
- Wekker, G. (2016). *White Innocence: Paradoxes of Colonialism and Race*. Duke University Press

- Yildiz, E. & Hill, M. (2017). In-between as resistance: The post-migrant generation between discrimination and transnationalization. *Transnational Social Review*, 7(3), 273–286. <https://doi.org/10.1080/21931674.2017.1360033>
- Zink, V. (2019). Affective communities. I J. Slaby & C. von Scheve (red.), *Affective Societies: Key Concepts* (s. 289–299). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351039260-25>
- Økonomi- og Indenrigsministeriet. (2018). *Ét Danmark uden parallelsamfund: Ingen ghettos i 2030*. https://www.regeringen.dk/media/4937/publikation_ét-danmark-uden-parallelsamfund.pdf